

İBNÜ'L-BİRZÂLÎ

(bk. BİRZÂLÎ).

İBNÜ'L-BULKİNÎ

(bk. BULKİNÎ, Abdurrahman b. Ömer).

İBNÜ'L-BURHÂN

(ابن البرهان)

Ebû Hâşim Şihâbüddîn Ahmed
b. Muhammed b. İsmâîl el-Mısıri
(ö. 808/1405)

Fıkıh âlimi.

Rebîülevvel 754'te (Nisan 1353) eski Kahire ile (Mısır) Kahire arasındaki bir mahallede doğdu ve Kahire'de büyüdü. İbnü'l-Burhân lakabını, babasının mahkeme üstlendiği bir nevi noterlik görevi (adl) sebebiyle almış olması muhtemeldir. Şâfiî mezhebine göre fıkıh tahsilı yaparken bir yandan da hadis meclislerine devam etti ve hadis ilmine karşı özel bir ilgi duydu. Bu sırada Zâhirî mezhebine mensup Saîd es-Suhûlî adlı bir kişiyle arkadaş oldu, onun etkisinde kalarak İbn Hazm'ın eserlerini okudu ve Zâhirî mezhebine meylectti. Bir müddet sonra da eserlerini okumaya başladığı İbn Teymiyye'nin görüşlerinden etkilendi. Zâhirî temayülü sebebiyle halifenin Kureyş'ten olması gerektiğini savunduğundan el-Melikü'z-Zâhir Berkuk, Mısır'da Çerkez Memlûkleri'nin hâkimiyetini sağlayıp idareyi ele geçirdiği zaman (784/1382) ona karşı tavır aldı. 785 (1383) yılında Şam ve Irak'ı do-laşan İbnü'l-Burhân insanları Allah'ın kitabına, resulünün sünnetine sarılmaya çağırdı ve idarenin Kureyş kabilesine mensup bir kimsede bulunması gerektiği düşüncesini ısrarla yaymaya çalıştı. Bu amaçla Halep'e kadar gitti. Ardından tekrar Şam'a döndü ve çabaları sonunda çok sayıda insanın kendi düşüncesini kabul etmesini sağladı. Özellikle Horasan civarından gelen birçok kişi onun etrafında toplandı. Bunda o dönemde haksızlık, rüşvet ve yolsuzlukların toplumda bir hayli yaygınlaşmış olmasının da rolü vardır. Şam'da Ahmed ez-Zâhirî olarak tanınan İbnü'l-Burhân, buradaki yöneticilerle arası açılınca çok geçmeden faaliyetleri el-Melikü'z-Zâhir Berkuk'a ulaştırıldı. Berkuk onu yakalatıp Kahire'ye getirterek iddialarını bizzat kendisinden dinledi. İbnü'l-Burhân, Berkuk'un huzurunda

Kureyş kabilesine mensup olmayan bir kişinin ve dolayısıyla kendisinin idareciliğinin câiz sayılmadığını belirtti ve ayrıca meşrû olmayan bazı uygulamalarından söz ederek onu eleştirdi. Bunun üzerine Berkuk, İbnü'l-Burhân'a dayak attırdı ve onu hapis cezasına çarptırdı (788/1386). Birkaç yıl hapis yattıktan sonra 791'de (1389) hapisten çıktı; 26 Cemâziyelevvel 808 (19 Kasım 1405) tarihinde vefat edinceye kadar Kahire'de yalnızlık ve yoksulluk içinde yaşadı.

Tabakat müellifleri ve özellikle biyografisine geniş yer veren dostu Takıyyüddin el-Makrîzî İbnü'l-Burhân'ı şahsiyetli, hoş-sohbet, zühd ve takvâ sahibi, doğru bildiğini söylemekten çekinmeyen, savunduğu görüşlere taassup derecesinde bağlı bir âlim olarak tanıtır. Çağdaşı İbn Hacer ise onun yöneticilikte gözü olduğunu fakat buna imkân bulamadığını, Sehâvî de Berkuk'a ve diğer yöneticilere karşı tavır almasında bu arzusunun etkisinin bulunduğunu söylerse de faaliyetleri ve yaşadığı hayat tarzı bu konuda şahsî arzusun-dan çok fikirlerinin etkili olduğunu göstermektedir. Mezheplerin delillerine vâkîf, hâfızası kuvvetli ve geniş tarih bilgisine sahip bir âlim olan İbnü'l-Burhân, özellikle Zâhirîler'in diğer mezheplere muhalefet ettiği konuları iyi bilir ve bu mezhebi onlara karşı savunurdu. Şam, Bağdat ve Halep'te bulunduğu sırada bazı âlimlerden hadis dinlemekle birlikte hadis rivayetiyle meşgul olmamıştır. Kaynaklarda, İbnü'l-Burhân'ın hapiste iken ezberinden *Mes'ele'tü ref'î'l-yedeyn fi's-sücûd*, *Vağ'u'l-yümnâ 'ale'l-yüsrâ fi's-şalât* ve *Risâle fi'l-imâme* adlı eserleri yazdığını belirtir.

BİBLİYOGRAFYA :

Makrîzî, *Dürrü'l-ukûdi'l-feride* (nşr. Adnân Derviş – Muhammed el-Mısıri), Dimaşk 1995, II, 44-55; a.mlf., *es-Sülûk*, VIII, 554; X, 23; İbn Kâdî Şühbe, *Târîh* (nşr. Adnân Derviş), Dimaşk 1977, I, 186-188, 191, 229, 268; İbn Hacer, *İnbâ'ü'l-gümri*, V, 316-318; a.mlf., *Zeylü'd-Dürrü'l-kâmine* (nşr. Adnân Derviş), Kahire 1412/1992, s. 167-170; a.mlf., *el-Mecma'u'l-mü'es-ses* (nşr. Yûsuf Abdurrahman el-Mar'aşlı), Beyrut 1994, III, 73-74; Takıyyüddin İbn Fehd, *Lağ-zü'l-elhâz* (*Zeylü Tezkireti'l-huffâz li'z-Zehabi* içinde, nşr. M. Zâhid el-Kevserî), Dimaşk 1347, s. 174-175, 328-329; İbn Tağriberdî, *el-Menhelü's-şâfi*, II, 87-89; a.mlf., *ed-Dellü's-Şâfi 'ale'l-Menheli's-şâfi* (nşr. Fehim Muhammed Şeltût), Kahire, ts., I, 74; Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-lâmi*, II, 96-98; İbnü'l-İmâd, *Sezerât* (Arnaût), IX, 110-111; Şevkânî, *el-Bedrü'l-ğâlî*, I, 99-101; Hayreddin Karaman, *İslâm Hukuk Tarihi*, İstanbul 1975, s. 158; I. Goldziher, *Zâhirîler* (trc. Cihad Tunç), Ankara 1982, s. 155.

EBUBEKİR SİFİL

İBNÜ'L-BÜHLÛL

(ابن البهلول)

Ebû Ca'fer Ahmed b. İshâk
b. el-Bühlûl et-Tenûhî el-Enbârî
(ö. 318/930)

Hanefî kadısı, dil âlimi, edip ve şair.

231 Muharreminde (Eylül 845) Enbâr'da doğdu. Hadis hâfızı olan babası İshâk, Ebû Ya'kûb ed-Devrakî, Muhammed b. Zünbûr el-Mekkî, Eşec el-Kindî, Saîd b. Yahyâ el-Ümevî, Abdurrahman b. Yûnus er-Rakkî, Muhammed b. Müsennâ el-Anezî, İbrâhim b. Saîd el-Cevherî gibi âlimlerden ders aldı, hadis rivayet etti. 255'te (869) kardeşi Bühlûl ile birlikte Bağdat'a gitti ve orada nahiv âlimi Sa'leb ile hocası Muhammed b. Kâdim'in derslerini takip etti. 276 (889) yılından itibaren Abbâsî halifeleri Mu'temid-Alellah, Mu'tazid-Billâh, Müktefi-Billâh ve Muktedir-Billâh dönemlerinde Enbâr, Hît, Ânât, Rahbe, Karkisiyâ, Medînetü'l-Mansûr (eş-Şarkıyye), Kutrabbûl ve Meskîn gibi yerlerde kadılık yaptı. 306'da (918) Muhammed b. Halef el-Vekî' vefat edince onun kadılık yaptığı Ahvaz ve çevresi de İbnü'l-Bühlûl'ün görev alanına dahil edildi. Başkadılık veya bölge kadılığı niteliğindeki bu görevine Rebîülâhîr 316 (Haziran 928) yahut 317 (929) tarihine kadar devam etti. Kaynaklarda Medînetü'l-Mansûr'daki kadılığının yirmi yıl (908-928) sürdüğü belirtilir. Yaşlanıp hâfızası zayıflayınca 10 Rebîülâhîr 316'da (2 Haziran 928) görevden alındı ve yerine Ebû'l-Hüseyn Ömer b. Hasan el-Üşnânî getirildi. Üşnânî'nin üç gün sonra görevinden uzaklaştırılması üzerine tekrar kadılık teklif edildiyse de kabul etmedi. İbnü'l-Bühlûl 318'de (930) Bağdat'ta vefat etti. Ölüm tarihi olarak bazı kaynaklarda 310 (922) veya 317 (929) yılları da zikredilmekle birlikte genellikle ilk rivayet daha doğru kabul edilmektedir.

İyi bir eğitim alan İbnü'l-Bühlûl İmam Ebû Hanîfe ve talebelerinin mezhebini benimsemiş, çok az meselede onlara muhalefet etmiştir. Hadis ilminde güvenilir olduğu belirtilmiş, Dârekutnî, Ebû Hafs İbn Şâhin, Muhammed b. İsmâil el-Verâk, Ebû'l-Hasan el-Cerrâhî, torunu Ebû Muhammed Ca'fer b. Muhammed et-Tenûhî ve daha pek çok kimse kendisinden hadis rivayet etmiştir. Tefsir, siyer, tarih, nahiv ilimlerinde söz sahibi, hitabeti etkili ve yazısı güzel biri kimse olarak temayüz etmiştir. Nahivde Küfe ekolünü benimseyen İbnü'l-Bühlûl'ün özellikle lugat ilminde uzman olduğu belirtilmiştir.